

Nye danske Bogbind i Det kongelige Bibliotek

af forskningsbibliotekar, cand. theol. Ingrid Ilsøe

Som i så mange andre fag opstod der i bogbinderfaget i forrige århundrede et skel mellem de i stort antal på maskine fremstillede forlagsbind på den ene side og de i hånden enkeltvis forarbejdede, ofte kunstnerisk udførte bogbind, også kaldet privatbind, på den anden side. For 200 år siden var der kun tale om håndindbinding. Hvad enten det drejede sig om luksusbind eller mere beskedne brugsbind udført på bestilling for bogsamlere eller det drejede sig om, det vi i dag forstår ved forlagsbind d.v.s. et større antal af samme bog indbundet i ensartede bind, var indbindingsteknikken den samme, og alt blev udført med hånden. Men i løbet af det 19. århundrede begyndte industrialiseringen af bogindbindingen at gøre sig gældende og maskinerne vandt frem. Beskærrermaskinen afløste beskærrerhøvlen, forgylderpressen, hvor man med et enkelt tryk kunne dekorere en hel bindside, afløste håndforgyldning. Senere kom så false- og hæftemaskinen og en række andre maskiner til, og partiindbindingen blev fuldstændig mekaniseret.

Jævnside med denne masseproduktion af forlagsbind fortsattes udøvelsen af det gamle håndværk, og i sidste årti af det 19. århundrede skete der et nybrud takket være Forening for Boghaandværks stifter, xylograf F. Hendriksens initiativ. Han fik et frugtbart samarbejde sat i gang mellem tidens bogbindere og kunstnere. Det resulterede i en række smukke bind, indbundet af bogbindere som Anker Kyster, Immanuel Petersen, J.L. Flyge, Jacob Baden og Oscar Jacobsen, dekorerede efter tegninger af kunstnere som Thorvald Bindesbøll, Hans Tegner, Joakim Skovgaard m.fl. Flere af bindene vistes på udstillinger i ind- og udland og vakte betydelig opmærksomhed.

I 1920'erne kom det til en fornyelse af dansk bogbinderi gennem bogbinder August Sandgrens arbejde. I modsætning til den foregående tids

stærkt dekorerede bind gennemførte han den største enkelhed i sine bind. Dekorationen indskrænkedes til en gulddlinie helt ude langs bindets kant eller til enkelte geometriske mønstre i blindtryk, trykt med stempler, han selv havde tegnet. Traditionen videreførtes af Henrik Park og en gruppe lidt yngre samtidige, hvoriblandt kan nævnes Bent André, Erik B. Thomsen og Axel Knudsen, og disse er idag atter efterfulgt af andre dygtige bogbindere.

Det kongelige Bibliotek har som landets nationalbibliotek og bogmuseum en naturlig forpligtelse til i sine samlinger også at belyse denne side af dansk boghåndværk. Nu modtager biblioteket som hovedregel den danske bogproduktion direkte fra bogtrykkere ved pligtaflevering, og det betyder i de allerfleste tilfælde uindbundne eksemplarer eller eksemplarer i materie d.v.s. løse ark. Biblioteket har derfor gennem en lang årrække, ofte med støtte fra private donatorer eller legatmidler, opbygget en særlig samling af hovedsagelig nyere danske bogbind, der indeholder prøver på forlagsindbundne bøger - komponerede bind, kartonnager, helbind og halvbind samt en mindre samling bogomslag - og prøver på kunstnerisk udførte håndindbundne bøger.

Den forlagsindbundne del af samlingen er opdelt i flere underafdelinger. Langt den største del består af de presseforyldte forlagsbind i shirting, også kaldet "pragtbind" eller "komponerede bind", som var på mode fra sidste halvdel af det 19. århundrede og til lidt ind i det 20. århundrede. Grunden til denne del af bogbindssamlingen blev lagt ved en gave fra bibliotekar Carl Dumreicher, det skænkede Det kongelige Bibliotek sin store og smukke privatsamling af sådanne bind. Senere er samlingen blevet forøget ved gaver og ved lejlighedsvis køb, f.eks. fra antikvarboghandler Finn Böckmanns bogsamling. Da R. Paulli i to artikler i Fund og Forskning 1960 og 1961 på grundlag af den daværende samling beskrev de forhold, hvorunder de komponerede bind fremkom, opgjorde han Det kongelige Biblioteks samling til ca. 1.100. Idag er samlingen på omkring 3.000 bind.

Den håndindbundne del af samlingen er talmæssigt betydelig mindre - ca. 475 bind ialt. Den består hovedsagelig af bind fra slutningen af forrige århundrede og til idag og er et talende vidnesbyrd om dansk bogbinderhåndværks høje standard. Bind fra samlingen har gennem tiderne i mange tilfælde været vist på udstillinger i ind- og udland og gengivet i artikler om dansk bogbinderkunst.

Perioden omkring 1900 og frem til ca. 1920 er særlig vel repræsenteret, i første række med bind af Anker Kyster, først og fremmest ved hans højt berømmede bind til Holger Drachmanns Troldtøj 1889-90 efter tegninger

af August Jerndorff, Joakim Skovgaard og Thorvald Bingesbøll, men også med bind af hans samtidige, f.eks. Jacob Baden, J.L. Flyge, Oscar Jacobsen, Immanuel Petersen og bogbinderfirmaet Petersen og Petersen.

De følgende årtiers bogbindere - August Sandgren, Henrik Park, J. Juul-Lassen, Axel Knudsen, Bent André, Erik B. Thomsen, Ingeborg Börjesson m.fl. - er efterhånden også rimeligt godt repræsenteret, ikke mindst takket være det forhold, at Det kongelige Bibliotek fik mulighed for ved køb og gave fra afdøde skibsmægler Hjalmar Bruhns bogsamling at erhverve en række bøger indbundet af nogle af disse bogbindere og dermed fik lejlighed til at få udfyldt en beklagelig lakune i bibliotekets samling.

Siden slutningen af 1940'erne har Det kongelige Bibliotek med nogenlunde regelmæssige mellemrum foretaget indkøb, lejlighedsvis også afgivet bestilling på bogbind hos forskellige af tidens dygtige bogbindere indenfor de forskellige typer bind: helskindsbind, lærredsbind, papirbind, halvbind, millimeterbind og rubowbind.

På de følgende sider vises et udvalg af kunstneriske bind erhvervet gennem de sidste par år til bibliotekets samling af danske bogbind.

Bogbinderteknisk note

Millimeterbind: halvbind med ganske smal ryg og skjulte hjørner.

Rubowbind: papirbind forsynet med slidskinner af pergament eller skind langs bogens over- og underkant. Bindtypen udformedes af Henrik Park på initiativ af museumsdirektør Jørn Rubow.

Bibliografisk note

Erik Zahle: Dansk Bogbinderi i vor Tid, i: *Bogvennen*, 1927, s. 54-94.

Edw. C.J. Wolf: Danske Bogbind fra de sidste 75 år, i: *Bogvennen*, 1962-63, s. 32-48.

Danske bogbind 1930-1965. Udgivet i anledning af Jens Olsens virke ved Bogbinderskolen 1925 til 1965. Kbh. 1968.

Erik Dal: Noget om privatbind og især om de nyeste danske. i: *Convivium* 2. årg. 1977, s. 56-81. Også udgivet særskilt som medlemspublikation af Forening for Boghåndværk.

Henrik Park: *Moderne danske bindtyper*. Kbh. 1949.

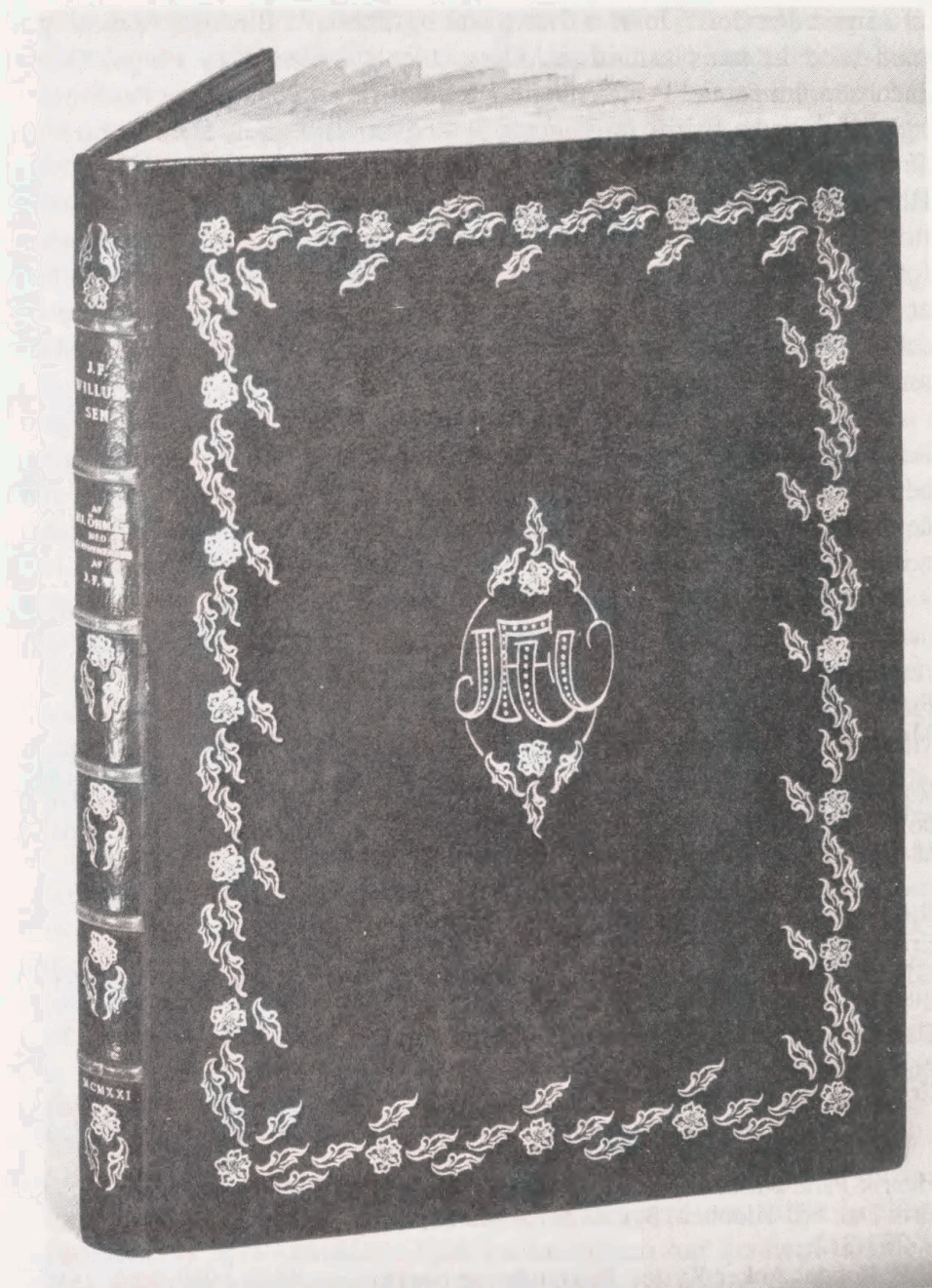
Erik Dal: NB-Klubben. Syv unge danske bogbindere, i: *Bogvennen*, 1967, s. 283-312.

H.P. Rohde: *Anker Kyster. Bogbinder og bogkunstner 1864-1939*. Kbh. 1982. *Bogbinderen August Sandgren*. Kbh. 1952.

R. Paulli: Et helbind af Axel Knudsen, i: *Bogvennen*, Ny Række, Bind 4, 1949, s. 148-151.

J. Olsen: En ny stjerne på vort bogbinderfirmament, i: *Bogvennen*, 1959, s. 87-95. (om Ole Olsen).

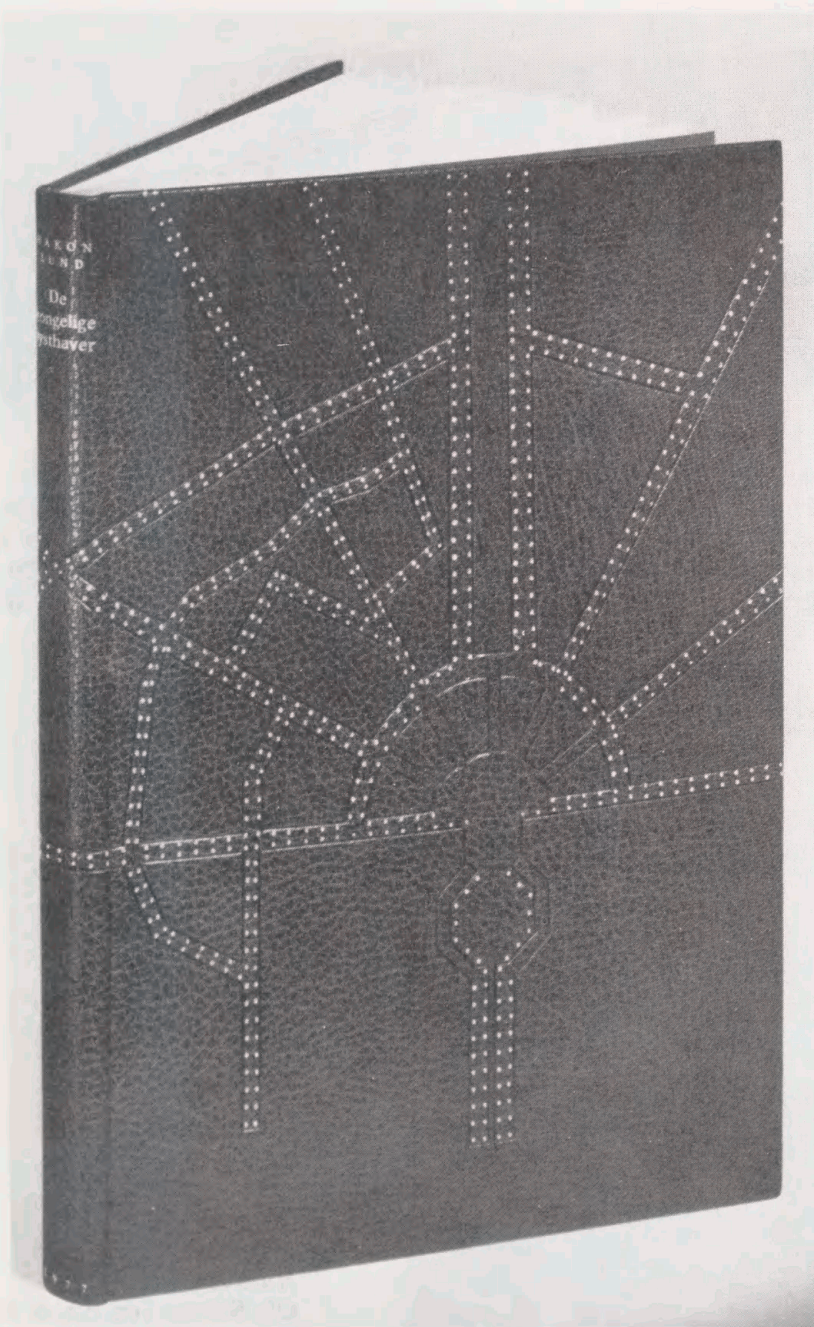

Anker Kyster

Hjalmar Öhman: J.F. Willumsen. Med kommentarer af J.F. Willumsen. 1921. Helbind i grøn maroquin. Dekoration i guldtryk. - Gave fra fru Kirsten Baillie.

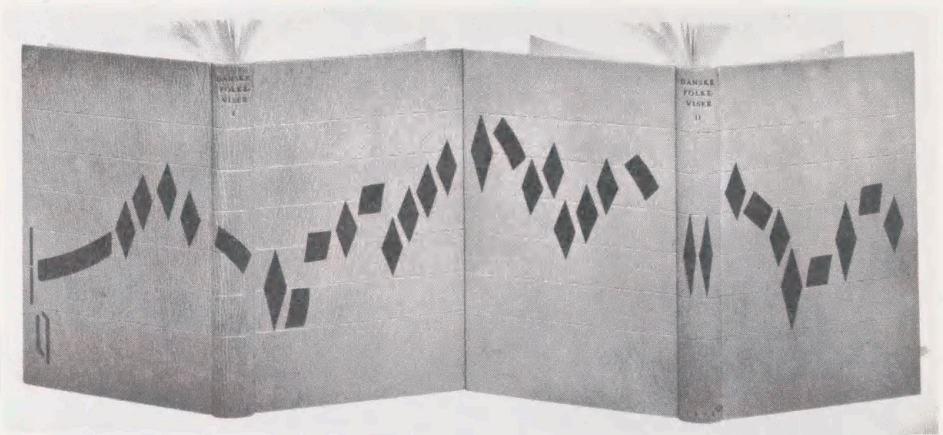

Mogens Dickow Lund

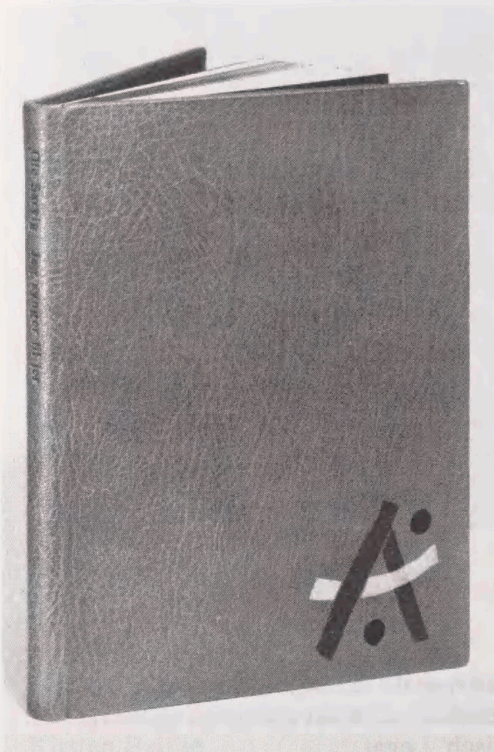
Hakon Lund: De kongelige lysthaver. 1977. Helbind i grøn maroquin. Dekoration: plan af Fredensborg slotshave udført i guld- og blindtryk. 1986. - Gave fra Jurisch' Legat.

Ole Erslund

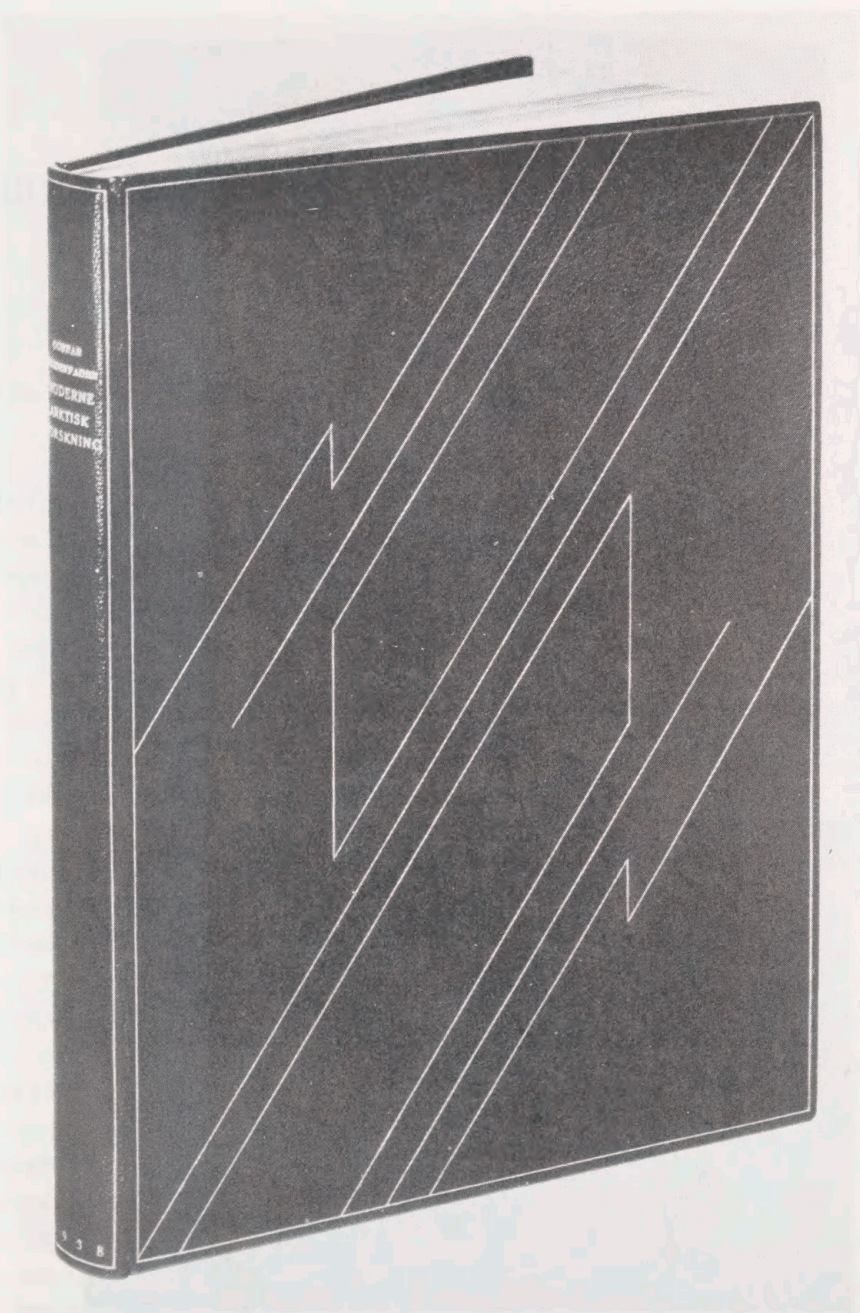
Danske folkeviser I-II, ved Jørgen Lorenzen. 1974. Helbind i rødt nigerskind. Dekoration: en melodilinjje fra et fransk manuskript fra ca. 1400, der starter på første binds bagside og slutter på andet binds forside, udført i blindtryk og skindpålægning. Dekoration og tryk af Henning Madsen efter idé af arkitekt John Vedel Rieper. 1986. - Gave fra Edvard Pedersens biblioteksfond.

Hans Kristian Biller

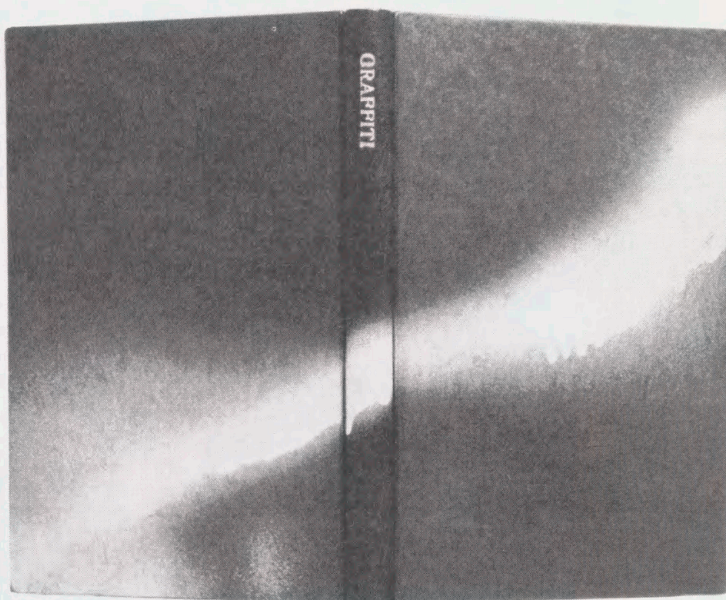
Ole Sarvig: Jeg synger til jer. 1982. Rødt helskindsbind. Dekoration i blå, gul og sort skindpålægning. 1986. - Gave fra Edvard Pedersens biblioteksfond.

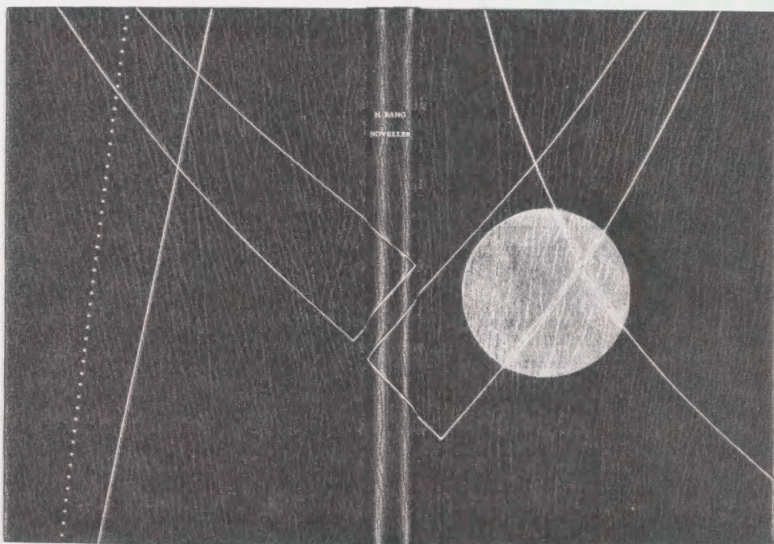
Knud Erik Larsen.

Gunnar Seidenfaden: Moderne arktisk Forskning. 1938. Helbind i sort nigerskind. Dekoration: stregmønster i guldrtryk efter egen tegning. 1941-42. - Gave fra Knud Erik Larsen.

Kristian Havning

Graffiti ordbog. 1984. Millimeterbind af sort gedeskind med sort overtrækspapir og rosa dekoration. 1986. - Gave fra Edvard Pedersens biblioteksfond.

Marie Vest

Herman Bang: Les quatre diables og andre noveller. 1966. Helfranskbind i jordfarvet oaseged. Dekoration udført i guldtryk. 1986. - Gave fra professor, dr.phil. Carl Roos' mindelegat.